

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, ТЕОРІЇ МИСТЕЦТВ ТА ВИКОНАВСТВА
КАФЕДРА МУЗИЧНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

ГАВРИЛЮК В. Є., МАРАЧ О. М., СТЕЦЬ Л. Л.

Короткий огляд музичної форми в курсі хорове диригування

**Методичні рекомендації для самостійної роботи
студентів**

УДК 78.087.68:7.071.2(072)

Г 12

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою СНУ ім. Лесі Українки
Протокол № від 21.02.2018 р.*

Рецензенти:

Драганчук В. М. – кандидат мистецтвознавства, доцент, докторант кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка

Зарицька А. А. – кандидат педагогічних наук, голова предметно-циклової комісії викладачів постановки голосу Луцького педагогічного коледжу;

Гаврилюк В. Є., Короткий огляд музичної форми в курсі хорове диригування: матеріали для самостійної роботи студентів спеціальності 025 музичне мистецтво / В. Є. Гаврилюк, О. М. Марач, Л.Л. Стець. – Луцьк : Луцький педагогічний коледж , 2018. – 11 с.

Навчальна інформація яка пропонується читачеві може застосовуватися у курсах: хорове диригування, диригування і робота з хором, методика і практикум робот з колективом, методика і практикум вокально-хорової роботи, методика викладання хорових дисциплін.

У навчальному виданні пропонуються навчальна інформація, за допомогою якої читач може отримати базові знання для роботи над хоровою партитурою. Провести аналіз структури та визначити музичну форму.

Навчальне видання адресується студентам і викладачам музично-педагогічних факультетів ВНЗ.

УДК 78.087.68:7.071.2(072)

Г 12

© Гаврилюк В. Є., Марач О. М., Стець Л.Л. 2018

© Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018

Зміст

Прості форми

- Куплетна форма
- Куплетно-варіаційна форма
- Варіаційна форма
- Проста двочастинна форма
- Проста тричастинна форма

Складні форми

- Складна двочастинна форма
- Складна тричастинна форма

Поліфонічні форми

- Канон
- Фуга
- Подвійна фуга
- Фугетта
- Фугатто

Циклічні форми

- Хоровий концерт
- Ораторія
- Кантата
- Опера

Прості форми

Куплетна форма – це форма яка складається з декількох проведень музичної побудови з різними текстами. А + А. При заспівно-приспівній структурі схема АВ + АВ + АВ. Наприклад масові пісні (П. Майборода «Пісня про рушник»).

Куплетно-варіаційна форма – це видозмінена куплетна форма при якій композитор вносить зміни в кожний куплет. Виникла в 19ст. Риси куплетності – це наявність куплетів, риси варіаційності – наявність видозмін (варіантів). М. Леонтович «Піють півні», М. Римський - Корсаков опера «Ніч перед Різдвом» колядка дівчат.

Варіаційна форма – це форма яка складається з початкового викладу теми та декількох її видозмінених повторень.

Види варіацій:

- а) строгі або класичні – зберігають форму, темп, метр, тональність;
- б) вільні або орнаментальні – не зберігають форму, темп, метр, тональність;
- в) варіації на витриману мелодію – у всіх варіаціях мелодія зберігається без змін;
- г) варіації на basso ostinato – у всіх варіаціях зберігається первинний мелодичний зворот в партії баса;
- д) подвійні варіації – варіації на дві теми, які чергуються послідовно.

Проста двочастинна форма – це форма, яка складається з двох періодів повторюваної структури. С. Рахманінов «Весенние воды». Проста двочастинна форма буває репризою (повторюється друге речення першого періоду А+А1+В+А1) і безрепрізною (А+В+С+D). Безрепрізною форма типова для вокальної музики.

Проста тричастинна форма – це форма яка складається з трьох розділів, перший з якого є період, а інші не є більш складними структурами. Третя частина обов'язково є репризою.

Якщо друга частина є розробкою першої то позначається $A+A_1+A$. Наприклад П. Чайковський «Осінь пісня». Якщо друга частина є новим, самостійним музичним матеріалом то позначається $A+B+A$. Третя частина – реприза є **статична** і **динамічна**. Статична – буквально (*беззмінне*) повторення першої частини. Динамічне – видозмінене повторення першої частини. Наприклад: В. Іконник «Сонце заходить», П. Чесноков «Яблоня».

Складні форми

Складна двочастинна форма – це форма, яка складається з двох частин.

Перша частина написана в простій дво -, тричастинній формі, а друга не є більш складною структурою (період або дво -, три частинна форма). Виникла за рахунок розширення простої двочастинної форми. Наприклад Позначається: $ABA + C(ABA)$, $AB + C(ABA)$.

Складна тричастинна форма – це форма, яка складається з трьох частин, де структура першої частини є простою формою, а інші не є більш складними структурами. Третя частина обов'язково є репризою.

Сформувалась з тричастинної послідовності танців у старовинній сюїті. Якщо перша частина є простою двочастинною формою, то позначається $A + B + A$, $AB + C + AB$.

Якщо перша частина є простою три частинною формою, то позначається $A + B + A$, $ABA + C + ABA$.

Друга частина може мати самостійну форму (період, проста двочастинна форма, проста тричастинна форма). В такому разі вона називається тріо. Якщо друга частина не має визначеної форми то вона називається епізод.

Складна тричастинна форма може мати вступ і коду. Наприклад Б. Лятошинський «Тече вода в синє море».

Поліфонічні форми

Поліфонія – (від. фр. «полі» - багато, «фоно» - голос) це багатоголосся де, всі голоси самостійні і рівноправні між собою.

Види поліфонії:

Імітаційна – почергове викладення теми.

Контрастна – одночасне звучання двох контрастних тем.

Підголоскова – тема з підголосками, властива для обробок народних пісень.

Імітація – вид поліфонії, в якій тема після проведення в одному голосі повторюється в іншому.

Види імітацій:

- реальна (точна) – точне повторення теми в іншому голосі;
- тональна (зі змінами) – тема проводиться, як правило, в тональності домінанти;
- в збільшенні (аугументація) – тема проводиться удвічі збільшеними тривалостями;
- в зменшенні (діментація) – тема проводиться удвічі зменшеними тривалостями;
- ракохід – тема проводиться у зворотньому напрямку;
- подвійна – імітація на дві теми.

Канон – безперервна імітація, де тема початкового голосу проводиться почергово у всіх голосах.

Повторюється не лише тема, а й протискладнення. Голос, який починає канон називається «posta», імітуючий – «risposta».

Безконечний канон – це канон в якому тема повертається на почток.

Закінчений – після декількох імітацій тема проходить у іншому викладі.

Канонічна секвенція – кожен голос містить секвенційний рух, при цьому канон переміщається на певний інтервал.

Фуга – (від лат. «наслідувати») вид імітаційної поліфонії, який будується за принципом почергового викладу теми у всіх голосах. Між проведеннями теми проходять інтермедії основані на секвенціях. Фуга складається з трьох частин – експозиція, розробка, реприза.

Експозиція – проведення голосів в тональностях тоніки та домінанти.

Розробка – голоси проходять в тональності субдомінанти, VI, II ступеня. Тема може проходити в збільшенні (Аугументація), в зменшенні (дімітація).

Реприза – проведення теми в основній тональності. Проведення теми в стислій формі називається стретта.

Подвійна фуга – фуга на дві теми.

Фуга буває двох видів – з почерговим проведенням теми (С. Танєєв «Іоан Дамаскін») та одночасним викладом теми (В. А. Моцарт фуга d-moll з I частини «Реквієм»).

Фугетта – невеличка фуга. (К. Стеценко «Кантата Шевченкові»)

Фугатто – не є самостійною формою, а частиною більш крупного цілого. (М. Лисенко «Радуйся ниво неполитая»)

ЦИКЛІЧНІ ФОРМИ

Циклічна форма – це форма, що складається з двох і більше окремих самостійних частин, контрастних за музичним змістом і об'єднаних спільним задумом. До них відноситься: *сюїта (старовинна, нова), концерт, сонатно-симфонічний цикл (соната, симфонія), кантата, ораторія, опера.*

Сюїта (ряд, послідовність)– це цикл, який складається з чотирьох або більше контрастних за музичним змістом частин, об'єднаних єдиною сюжетною лінією. Розрізняють форму **старовинної** та **нової** сюїти.

Старовинна сюїта утворилася з послідовності чотирьох танців, об'єднаних спільною тональністю але контрастних за темпами.

Алеманда – хороводний німецький танець в розмірі 4\4. Помірний темп.

Куранта – французький танець. Розмір 3\4. Швидкий, помірний темпи.

Сарабанда – іспанський танець. Розмір 3\4. Повільний темп.

Жига – англійський танець. Тридольний розмір. 3\8, 6\8, 12\8. Швидкий темп.

Між основними частинами сюїти можуть бути вставлені додаткові номери такі як *прелюдія, менует, арія, гавот, бурре, полонез, вільні варіації*.

В інструментальній музиці 19-20 ст. сформувалася **нова сюїта**. В ній посилюється контраст між частинами за темповими показниками і тематикою. Вона не базується на танцях, хоч іноді включає в себе танець. Об'єднуючим фактором в такій сюїті є програма. Як правило, програмна сюїта це багато частинний цикл з різною кількістю частин з довільним тональним планом наприклад: «Шехерезада» Р-Корсаков, «Казкова сюїта» Л. Дичко. Такі сюїти наближені до симфоній.

Концерт

Це циклічна форма (від італ. *concerto* – змагання), написана для сколюючого голосу і оркестру в хоровій музиці для сколюючого голосу та хору. В основному складається з трьох, чотирьох частин. Сформувався у віденських класиків.

Хоровий концерт — жанр хорової музики доби класицизму в українській та російській музиці (друга половина 18 століття). Жанр унаслідуює стиль написання циклічних творів. Це, як правило, чотириголосний хоровий твір а *capella* написаний на тексти «Давидових псалмів» і виконувався під час богослужіння у спеціально відведеному місці. Зазвичай містить не менше чотирьох частин, що чергувалися між собою за принципом темпових, динамічних контрастів. Хоровий концерт, як жанр класичної епохи, ствердився в композиторській творчості у таких композиторів, як: М. Березовський, Б. Бортнянський, А. Ведель.

Хоровий концерт тісно пов'язаний із партесним співом та західноєвропейським інструментальним концертом епохи Класицизму.

Яскраво представлений в композиторській творчості М. Березовського та Д. Бортнянського. Їхні хорові концерти в основному спираються на традиції західноєвропейської музичної культури. Хорові концерти А. Веделя дещо відрізнялися від його сучасників. В його композиторську творчість тісно «вплітались» українські національні інтонації та традиції партесного співу. Його хорові концерти, як правило, були багато-частинними на відміну від М. Березовського та Д. Бортнянського. Наприклад: Д. Бортнянський «№32. Скажи ми Господи кончину мою», М. Березовський «Не отверзи мене», А. Ведель «На ріках Вавілонських».

Ораторія

Ораторія (від лат. – молити) – крупний музичний твір, написаний для оркестру, хору та інструменталістів на драматичний сюжет. Ораторія виникла на рубежі 16-17 ст. Перші ораторії писались на біблійський сюжет. Цей жанр займає друге місце за розміром та тематизмом але відрізняється відсутністю сценічної дії. Спільними є наявність сольних партій речитативів, сольних хорів та ансамблів. Перша ораторія «Представление о душе и теле» належить Е. Кавальєрі. До жанру ораторій звертались Д. Скаралітті А. Лотті і т.д. Класичний тип ораторії створив Й. Гендель «Ізраїль в Єгипті», «Сампсон», Й. Бах «Страсті по Матфею», Г. Гайдн «Створення світу», «Пори року» на світський сюжет, Л. Бетховен «Христос на Масличній горі».

Кантата

Кантата (cantare від лат. – співати) це крупний вокально-інструментальний твір, написаний для оркестру, хору та солістів. Має оркестровий вступ (увертюра або прелюд). Виконавський склад і відсутність сценічної дії наближають її до ораторії. Відрізняється від ораторії тим, що має менший масштаб і більш однорідний зміст. Виникла в 1 пол. 17 ст. в Італії. Ранні кантати являли собою сольні вокальні п'єси, які відрізнялись від арії наскрізним розвитком від строфи до строфи. Автори ранніх кантат:

Феррарі, Россі, Каваллі, Скарлаті. Авторами сучасних українських кантат Д. Січинський, Л. Ревуцький, М. Лисенко та ін. Різниця полягає в тому, що в кантаті зміст більш однорідний і має менший масштаб.

Опера

Опера – це вид синтетичного мистецтва, великий музично-драматичний твір, який включає сценічну дію, музику, слово, декорації, хореографію.

Навчальне видання

**Гаврилюк Валентина Євгеніївна
Марач Олександр Миколайович
Стець Лілія Леонідівна**

Музична форма.

**Матеріали для самостійної роботи студентів спеціалізації «Хорове
диригування»**

Друкується в авторській редакції

Технічний редактор О. М. Марач

Підписано до друку 20.03.2018. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Формат 60 x 84 1/16
Обл.-вид.арк. 12,7. Ум. друк. арк. 9,5.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Луцький педагогічний коледж»
43010 м. Луцьк, пр. Волі, 36. тел. 24-81-50
Свідоцтво про внесення
До державного реєстру видавничої справи
ВЛН № 44 від 06.11.2008